

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Innowacje we współczesnej edukacji wczesnoszkolnej (na podstawie analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego)

Author: Elżbieta Marek

Citation style: Marek Elżbieta. (2019). Innowacje we współczesnej edukacji wczesnoszkolnej (na podstawie analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego). W: U. Szuścik, R. Raszka, A. Trzcionka-Wieczorek (red.), "Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. T. 3, Współdziałanie rodziców - dziecka - nauczyciela" (s. 38-59). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Innowacje we współczesnej edukacji wczesnoszkolnej (na podstawie analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego)

Wprowadzenie

XXI wiek to czas radykalnych zmian zachodzących w każdej dziedzinie życia. Takie zmiany dotyczą także rzeczywistości edukacyjnej. Zmieniają się programy nauczania, które zarówno wśród nauczycieli, jak i rodziców, wywoływały zawsze i w dalszym ciągu wywołują wiele dyskusji. Zmieniają się treści i cele kształcenia, a dotychczasowe metody pracy z dziećmi nie zawsze dają zadowalające efekty. Dlatego też szczególnie istotne dla rozwoju i efektywności procesu edukacji są innowacje.

Innowacja pedagogiczna w potocznym rozumieniu jest określana jako ulepszanie, wprowadzanie nowych rozwiązań, modernizacja, pozytywna zmiana, itp. W literaturze istnieje wiele definicji innowacji pedagogicznych. Ewa Smak innowację pedagogiczną określa jako

twórcze rozwiązanie praktyczno-pedagogiczne polegające na świadomym wprowadzaniu do zastanego wycinka rzeczywistości pedagogicznej *novum*, które warunkuje uzyskanie lepszych wyników w relacji do dotychczasowych sposobów, środków, form i nakładu sił¹.

J. Pólturzycki podkreśla, że – mówiąc o innowacji pedagogicznej – mamy na myśli wszelką zmianę w dziedzinie wychowania, wzbogacanie o nowe idee, wartości praktyki pedagogicznej. Uważa również, że pedagogiczne innowacje

¹ E. SMAK: *Innowatyka w edukacji*. Opole 2014, s. 76.

mogą dotyczyć systemu szkolnego, środków, pracy nauczycieli, różnych form aktywności uczniów, celów, treści i warunków edukacji².

Potrzeba wprowadzania innowacji w oświacie wypływa z trzech źródeł: z twórczego charakteru pracy nauczycieli; z konieczności przygotowania uczniów do życia w realnym świecie; ze zmienności rzeczywistości społecznej, kulturowej i konieczności dostosowania się do nowych sytuacji³.

Istotnym celem innowacji pedagogicznych w szkole jest doskonalenie warsztatu pracy nauczyciela, wyzwalanie inicjatywy, budzenie twórczego niepokoju oraz oryginalne wiązanie teorii naukowej z praktyką pedagogiczną.

Prezentowane badania są próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie *jakie innowacje w edukacji wczesnoszkolnej proponują autorzy programów*, które powstały w ramach projektów konkursowych 1/POKL/03.03.04/2013 na opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania wraz z obudową dydaktyczną, dla edukacji wczesnoszkolnej⁴. Analizie poddano 13 programów, które w sposób szczególny rozwijają jeden z obszarów niezbędnych do dobrego funkcjonowania we współczesnym świecie. Jest to myślenie naukowe, matematyczne, komunikowanie się w języku obcym, posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, umiejętność uczenia się. Celem moim będzie pokazanie nowatorskich rozwiązań w tym zakresie.

Analiza programów kształcenia zintegrowanego w kontekście wprowadzonych innowacji

A. *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*

Innowacyjność programu *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie* polega na rozwijaniu umiejętności matematycznych uczniów, opiera się na przekonaniu, że myślenie matematyczne można kształcić w sposób zintegrowany z nauką innych umiejętności, można ułatwiać rozumienie przekazywanych treści poprzez stosowanie ich w sytuacjach codziennych (ale także nietypowych), a przede wszystkim propagować myślenie naukowe i posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi.

Zdaniem twórców programu nabywanie wiedzy matematycznej powinno odbywać się w sposób zintegrowany z nabywaniem wiedzy z innych przedmiotów (edukacji przyrodniczej, polonistycznej czy plastycznej). Nauczanie powinno sprawiać radość dzięki zaspakajaniu naturalnej skłonności dzieci do ruchu i zabaw, rozwijać kompetencje społeczne uczniów poprzez wdrażanie

² J. PÓŁTURZYCKI: *Dydaktyka dla nauczycieli*. Płock 2002, s. 45.

³ Ibidem, s. 2.

⁴ [Http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna](http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna) [dostęp: 15.05.2016].

ich do pracy zespołowej odbywającej się metodą projektów, dawać możliwość zaspakajania naturalnej ciekawości świata i odkrywania zainteresowań. Ważne miejsce w programie zajmuje muzyka, która ułatwia naukę języków obcych i prawidłową wymowę, uczenie się słów piosenek i rytmicznych wierszyków, a także stanowi tło do codziennych zajęć szkolnych. Autorki proponują zestawy utworów ilustracyjnych i klasycznych.

W programie podkreśla się konieczność indywidualizowania procesu edukacyjnego poprzez różnicowanie poziomu i tempa wykonywanych zadań. Sugeruje się wprowadzenie zadań o trzech stopniach trudności, częste wykorzystywanie formy pracy w parach lub grupach, dopasowanie zadań do rozpoznanego poziomu rozwoju psychoruchowego każdego ucznia⁵. Zwraca się także uwagę na kompetencje nauczycieli, których zadaniem jest:

- organizowanie sytuacji, w których uczniowie mogą obserwować rzeczywistość i sami ją badać, opowiadać o niej, wyciągać wnioski, formułować prawidłowości,
- stawianie uczniom pytań badawczych i uczenie ich samodzielnego formułowania tychże pytań,
- orientowanie nauczania matematyki nie na poszukiwanie wyniku, a na uczenie dzieci myślenia matematycznego – samodzielnego dochodzenia do wniosku,
- odwoływanie się do przykładów znanych z życia codziennego, nie do sytuacji abstrakcyjnych,
- niepowielanie schematu, według którego większymi zdolnościami z przedmiotów ścisłych odznaczają się chłopcy, zachęcanie dziewcząt do rozwijania pasji naukowych,
- wyłonienie uczniów zdolnych i określanie zadań stosownie do ich możliwości,
- aktywizowanie uczniów do uczenia się przez ruch,
- wdrażanie uczniów do pracy zespołowej, między innymi metodą projektów,
- wykorzystywanie podczas lekcji metod aktywizujących,
- indywidualizacja nauczania (zwłaszcza w zespołach łączonych 6- i 7-latków)⁶.

Program przewiduje zwiększenie roli rodziców w procesie zdobywania przez uczniów wiedzy i kompetencji. Zachęca także do pracy metodą projektów (kształtowanie umiejętności pracy w grupie). Platforma e-learningowa zawiera materiały multimedialne do wszystkich kierunków edukacji; dla ucznia: karty

⁵ J. BOGACKA, A. DOBOSZ, E. ILNICKA, M. KRASOWSKA-ŻMURKO, M. KRAUZE, E. KRAWIEC: *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*. http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf, s. 15 [dostęp: 15.05.2016].

⁶ Ibidem, s. 17.

pracy, pomoce multimedialne, pomoce techniczne, testy multimedialne; dla nauczyciela: program, scenariusze zajęć, poradnik nauczyciela, generatory, piosenki, testy multimedialne⁷.

B. *Ciekawi świata*

Program *Ciekawi świata* stanowi innowację pedagogiczną, w której przedmiotem wiodącym uczyniono edukację przyrodniczą. Zakłada się, że dziecko – wcielając się w rolę obserwatora, badacza, przyrodnika, naukowca – w sposób naturalny będzie rozwijało myślenie naukowe. Otaczająca przyroda będzie zaś inspiracją do stawiania pytań: dlaczego? skąd? w jaki sposób? gdzie? Ważnym aspektem programu jest dbałość o kształtowanie motywacji wewnętrznej dziecka, a także uświadomienie mu, że wiedza i umiejętności nabywane w szkole potrzebne są w życiu codziennym. Dlatego też w jego edukacji ważne jest nie tylko przekazywanie informacji, lecz przede wszystkim ich synteza i tworzenie w umysłach uczniów racjonalnego, całościowego obrazu świata. Program zawiera propozycje nauczania już od klasy pierwszej dwóch języków obcych: angielskiego i niemieckiego.

Innowacja w programie polega na:

- nauczaniu edukacji przyrodniczej w oparciu o obserwacje, doświadczenia, dziecięce eksperymenty, zabawy badawcze;
- równoległym nauczaniu dwóch języków obcych: języka angielskiego i języka niemieckiego, już od klasy pierwszej szkoły podstawowej;
- korelacji przedmiotowej w ramach edukacji przyrodniczej i nauki języków obcych;
- integracji treści w ramach bloków tematycznych, wspólnych dla wybranych edukacji;
- dominacji metod eksponujących, problemowych, praktycznego działania (eksperymenty, doświadczenia, obserwacje, projekty edukacyjne itp.) w szczególności na zajęciach edukacji przyrodniczej;
- indywidualizacji nauczania i wychowania uwzględniającej specyfikę pracy z dziećmi o zróżnicowanym wieku rozwojowym oraz możliwościach i potencjale intelektualnym;
- prowadzeniu zajęć w oparciu o multimedialną obudowę dydaktyczną;
- nauczaniu treści zgodnych z podstawą programową oraz treści rozszerzonych poza nią wychodzących;
- realizacji treści programowych wszystkich edukacji w oparciu o metody i formy pracy wyzwalające u uczniów postawę badawczą;
- stwarzaniu sytuacji dydaktycznych i wychowawczych, umożliwiających uczniom doświadczenie sukcesu⁸.

⁷ <http://matematycznawyspa.pl/> [dostęp 15.05.2016].

⁸ J. CZERKAS, A. WOŚ: *Ciekawi świata*. <http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/Program%20nauczania.pdf>, s. 5.

Obudowę dydaktyczną na platformie e-learningowej tworzą (dla uczniów) filmy, ćwiczenia interaktywne, animacje, krzyżówki, rebusy multimedialne, piosenki, ilustracje oraz zdjęcia, zaś dla nauczycieli: program nauczania, scenariusze lekcji, materiały multimedialne⁹.

C. *My bliżej świata, świat bliżej nas*

Program *My bliżej świata, świat bliżej nas* kreuje model nauczania zindywidualizowanego, opartego na zasadach psychologii poznawczej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na uczenie się przez samodzielne odkrywanie, głębokie zaangażowanie i ocenę własnych dokonań, wyciąganie wniosków, nadawanie znaczeń. Program, jak piszą autorzy, dąży do odpowiedzi na pytania: Jak się uczyć? Jak myśleć? Innowacyjność programu polega na planowaniu zajęć ze zwróceniem uwagi na kształtowanie umiejętności myślenia naukowego dotyczącego przyrody i społeczeństwa, kształtowanie umiejętności myślenia matematycznego z wykorzystaniem aktywizujących metod nauczania (w tym metody projektu edukacyjnego). Zakłada się, że w wyniku realizacji programu uczniowie nauczą się wykorzystywać wiedzę w praktyce, ukształtują umiejętność myślenia naukowego dotyczącą przyrody i społeczeństwa (poprzez doświadczanie, eksperymentowanie itp.), ukształtują umiejętność myślenia matematycznego (przez manipulowanie, eksperymentowanie, analizowanie i wnioskowanie)¹⁰.

Autorzy programu powołują się na stwierdzenie Marzeny Żylińskiej, która w książce *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi* pisze we wstępie: „W przedwczorajszych szkołach wczorajsi nauczyciele przygotowują uczniów do rozwiązywania problemów, jakie niesie jutro”. Przytaczają także opinie Howarda Gardnera, który twierdzi, że „obecne programy nauczania przygotowują do życia w świecie minionym, a nie do jednej z wizji świata, który nadejdzie w przyszłości”. Sami zaś uważają, że w edukacji chodzi raczej o drogi dojścia do wiedzy i jej zrozumienie niż o samą wiedzę. Szkoła powinna stać się terenem nabywania przez dziecko prawdziwych, przydatnych w życiu doświadczeń, zaspakajania jego potrzeb poznawczych, oczekiwań oraz miejscem, w którym szanuje się jego wartość. Autorzy programu są zdania, że podstawę postępu nauki i cywilizacji stanowi kreatywność i innowacyjność. Program opiera się na humanistycznej teorii uczenia się i teorii wielorakich inteligencji Howarda Gardnera. Dlatego też szczególnie ważne jest odkrywanie naturalnych predyspozycji i uzdolnień uczniów i ich rozwijanie, oraz badanie, doświadczanie, eksperymentowanie, wyciąganie wniosków, uzasadnianie, grupowe i indywidualne rozwiązywanie problemów. Aktywność dziecka jest traktowana jako

⁹ [Http://innowacja.sfera.lublin.pl/index.html](http://innowacja.sfera.lublin.pl/index.html) [dostęp: 15.05.2016].

¹⁰ B. GOLISZEK, B. MAŁECKA-PERSZKO: *My bliżej świata. Świat bliżej nas*. [Http://my-blizej-swia.ta.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-iej--wiata---wiat-bli-iej-nas.pdf](http://my-blizej-swia.ta.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-iej--wiata---wiat-bli-iej-nas.pdf), s. 3 [dostęp: 15.05.2016].

naturalna droga prowadząca do uczenia się. Ważnym aspektem edukacji jest zadawanie przez dziecko pytań, dzięki którym – jak sądzi szwajcarski pedagog i filozof Eve Zoller – poznaje ono świat, zdobywa wiedzę, rozwija osobowość¹¹. Obudowa dydaktyczna na platformie e-learningowej przewiduje dla uczniów gry dydaktyczne, animacje, zabawy, natomiast dla nauczycieli: scenariusze zajęć, karty pracy, nagrania, filmy edukacyjne, programy multimedialne, projekty edukacyjne, tablice demonstracyjne, testy, sprawdziany¹².

D. *Doświadczam – rozumiem – wiem*

W programie *Doświadczam – rozumiem – wiem* zastosowano model projektowania uniwersalnego w uczeniu się (UDL – Universal Learning Design), pozwalający – po niewielkich modyfikacjach – na efektywną pracę z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (niesłyszącymi, niedosłyszącymi, niewidzącymi, niedowidzącymi), w tym także z uczniami zdolnymi. Autorzy programu odnoszą się do koncepcji Roberta Sternberga, według której warunkiem sukcesu człowieka jest rozwijanie trzech rodzajów umiejętności: praktycznych, twórczych i analitycznych.

Inteligencja praktyczna dotyczy rozwiązywania problemów, regulowania relacji ze światem zewnętrznym oraz celowej adaptacji do realnie istniejącej rzeczywistości. [...] Inteligencja twórcza określana przez takie cechy, jak: oryginalność myślenia, otwartość na problemy, tolerancja dla odmienności, podejmowanie ryzyka poznawczego odpowiada za równowagę między procesami uczenia się (radzenia sobie z nowymi zadaniami) a automatyzacją procesów myślowych. [...] Inteligencja analityczna w ujęciu Sternberga budowana jest przez metapoznanie (kontrolowanie własnych procesów poznawczych, w tym myślenia, pamięci, percepcji, wyobraźni i uwagi), komponenty nabywania wiedzy (bezpośrednio odpowiedzialne za uczenie się) oraz składniki wykonawcze. Rozumienie jej jest zbliżone do inteligencji psychometrycznej, czyli grupy zdolności diagnozowanych w testach inteligencji¹³.

Zrównoważona praca nad tymi umiejętnościami daje możliwość pełnej realizacji potencjału jednostki i zapewnia powodzenie życiowe. Podejście to

doskonale wpisuje się w konstruktywistyczne założenia o podmiotowości człowieka zawarte w myśli J. Piageta i jego następców. To uczeń jest podmiotem działań poznawczych i autorem swojej wiedzy. Zamiast gotowych

¹¹ Ibidem, s. 5.

¹² [Http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/home.html](http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/home.html) [dostęp: 15.05.2016].

¹³ E. DOMAGAŁA-ZYŚK, M. KNOPIK, T. KNOPIK, B. KUCHARSKA: *Doświadczam – rozumiem – wiem*. [Http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf](http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf), s. 11–12 [dostęp: 15.05.2016].

twierzeń i informacji do opanowania, warto zaproponować mu nieco dłuższą, choć zdecydowanie bardziej satysfakcjonującą drogę samodzielnego zdobywania wiadomości o świecie poprzez tworzenie jak najczęstszych okazji do zdziwienia, zaciekawienia, wygenerowania pytań i uzyskiwania możliwości odpowiedzi na nie¹⁴.

Zdaniem autorów programu

każdy młody człowiek jest naukowcem stawiającym ważne pytania badawcze i szukającym narzędzi do znalezienia na nie odpowiedzi. Dlatego w prezentowanym programie nauczania przez ucznia zdolnego nie rozumie się osoby wybitnej (tzw. elitarne podejście do zdolności – ok. 2–3% populacji), ale ucznia naturalnie zaciekawionego światem, twórczego, który jest gotowy do podjęcia wysiłku samorozwoju¹⁵.

Autorzy programu są przekonani, że stwarzanie przez szkołę okazji do odkrywania talentów jest najlepszą formą wspierania uczniów zdolnych. Im więcej tych okazji, tym mniejsze ryzyko niezauważenia osób ponadprzeciętnych. Psychopedagogiczne założenia programu wpisują się w postulaty programu SEM (The Schoolwide Enrichment Model – Szkolnego Modelu Wzbogacania Zdolności) opracowanego przez J. Renzulliego i S. Reis, który jest kompleksowym modelem wspierania zdolności na całym świecie, nieobecnym w polskich szkołach. Programu SEM zakłada, że:

1. Każdy uczeń jest inny, dlatego nauczyciel powinien podczas planowania wsparcia dla uczniów zdolnych uwzględnić kierunki jego zdolności, zainteresowania i style uczenia się [...].

2. Zdobywanie wiedzy jest najbardziej efektywne przy pozytywnym emocjonalnym pobudzeniu ucznia. Afektywna obróbka informacji zwiększa zaangażowanie systemu poznawczego, co ułatwia zrozumienie i zapamiętanie nowego materiału [...].

3. Pozytywne pobudzenie emocjonalne jest warunkowane osadzeniem zdobywanej wiedzy w naturalnym kontekście rozwojowym dziecka. Nauczyciel powinien odnosić się do codzienności ucznia, na którą składają się zarówno powszednie doświadczenia wspólne wszystkim (typowe czynności: mycie, ubieranie się, robienie zakupów, przygotowywanie posiłków, świętowanie), jak i specyficzne doświadczenia indywidualne (związane z sytuacją rodzinną dziecka, jego podróżami, sposobami spędzania wolnego czasu). Nie wolno zapominać o aktualnych wydarzeniach, do których mamy dostęp za pośrednictwem mediów. Dzieci uczestniczą w nich pośrednio i często odczuwają wyraźny dysonans poznawczy lub nawet lęk, kiedy dana informacja

¹⁴ Ibidem, s. 8.

¹⁵ Ibidem, s. 13.

jest dla nich zupełnie niezrozumiała. Stąd postulat wykorzystywania przez nauczyciela bieżących zdarzeń w konstruowaniu toku zajęć.

4. Myślenie i zdobywanie wiedzy przez uczniów powinno odbywać się samodzielnie, a nie w wyniku ingerencji nauczyciela (poprzez podanie wiedzy). Zasada ta, będąca sednem konstruktywizmu poznawczego, traktuje szkołę i nauczycieli jak przysłowiową wędkę, za pomocą której uczniowie wyławiają ryby z jeziora i są dumni, że dokonali tego własnoręcznie¹⁶.

Obudowa dydaktyczna programu zawiera 300 scenariuszy zajęć, 500 kart pracy, cykl filmów przyrodniczych *Żywioty Ziemi*, cykl filmów metodycznych dotyczących nauczania matematyki *Wszędobylska matematyka*, aplikacje na tablety usprawniające myślenie twórcze, matematyczne i metapoznanie, instrukcję wdrażania programu dla nauczycieli¹⁷.

E. Innowacje gwarancją skutecznej edukacji

Program *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji* kładzie szczególny nacisk na myślenie matematyczne i elementy przedsiębiorczości. W programie założono indywidualizację procesu dydaktycznego oraz dostosowanie tempa pracy do możliwości dziecka. Proponuje się pracę wielopoziomową i zadania twórcze dostosowane do poziomu rozwoju uczniów. Źródłem poznania staje się działanie, manipulowanie przedmiotami i osobisty kontakt z przyrodą, kulturą, ludźmi. Preferuje się pracę w parach i grupach w czasie rozwiązywania zadań, co ma rozwinąć umiejętność pracy w zespole i nauczyć zasad komunikowania się, śmiałości i pewności siebie. Autorzy aprobują zasadę Komeńskiego rozpoczynania nauki od tego, co dziecku najbliższe. Umiejętności matematyczne eksponują w treściach wszystkich kierunków edukacji. Akcentują stosowanie umiejętności matematycznych oraz narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w codziennym życiu. Ważną rolę zajmują w programie nowoczesne technologie, które sprzyjają rozwijaniu przedsiębiorczości¹⁸.

Na platformie e-learningowej autorzy programu zamieścili dla uczniów: karty pracy, karty ćwiczeń, ćwiczenia interaktywne, gry edukacyjne, gry matematyczne, zagadki, animacje komputerowe. Nauczyciele znajdą tam: scenariusze zajęć tradycyjnych, projekty edukacyjne, multimedialne prezentacje, testy sprawdzające wiedzę, pliki audio, grafiki, zdjęcia i rysunki¹⁹.

¹⁶ Ibidem, s. 12–13.

¹⁷ <http://drw.lechaa.pl/innowacyjny-program-nauczania-skierowany-do-klas-i-iii-szkoly-podstawowej/> [dostęp: 15.05.2016].

¹⁸ *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*. http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczenia_IGSE.pdf, s. 8 [dostęp: 15.05.2016].

¹⁹ <http://igse.portal-edu.pl/index.html#> [dostęp: 15.05.2016].

F. Mały wynalazca

Mały wynalazca – bohater programu o tymże tytule – to, jak piszą autorzy, człowiek samodzielny, twórczy, radosny, poszukujący, obowiązkowy, pracowity, odpowiedzialny za siebie i innych, umiejący zaplanować swoją pracę i rzetelnie ją wykonać²⁰. Zdaniem autorek, kluczową rolę w procesie dydaktycznym odgrywa spontaniczna aktywność dziecka, która stała się wyznacznikiem programu. Na jego kształt wpłynęły założenia metody Marii Montessori zakładającej indywidualizację, samodzielność oraz wolność i swobodę działania ucznia, zaś dominującą formułą kształcenia jest metoda projektu badawczego

Podejście projektowe odpowiada na potrzeby rozwojowe dzieci, uwzględniając cztery wymiary uczenia się: wiedzę, umiejętności, dyspozycje i uczucia. Badanie otaczającego świata i jego obserwacja są dla dziecka tak naturalnym sposobem uczenia się jak zabawa. Umysł dziecka najlepiej przyswaja zdobyte informacje poprzez łączenie różnorodnych form oddziaływań. Łączenie ruchu, muzyki, sztuki w okolicznościach przyrody sprzyja integralnemu rozwojowi mózgu szczególnie u małych dzieci. Praca nad tematem przez dłuższy czas sprawia zaś, że gotowość dzieci do zainteresowania oraz zaangażowania w wysiłek intelektualny jest wzmocniona²¹.

Nauczyciel małego wynalazcy – by dziecko mogło rosnąć, samodzielnie zdobywać wiedzę i umiejętności – musi ustąpić, wyhamować własną aktywność i dążenie do ekspansji, autorytaryzm, zrezygnować z funkcji wykładowcy na rzecz roli pomocnika i obserwatora. Istotą wychowania, zdaniem autorek programu, jest doprowadzenie dziecka (głównego aktora sytuacji edukacyjnej) do samodzielności, niezależności, odpowiedzialności i szacunku do świata. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie otoczenia, które odpowiada potrzebom i możliwościom dziecka, inspiruje i pobudza do działania, sprzyja rozwojowi²². Podstawą wspierania aktywności dziecka jest obserwacja, która jest również punktem wyjścia do nawiązania kontaktu z uczniem, skupienia się na jego zachowaniu, stanach emocjonalnych. Dzięki obserwacji nauczyciel ma możliwość:

- określenia mocnych i słabych stron ucznia;
- oceny swoich zajęć;
- systematycznej ewaluacji postępów i zachowania swoich uczniów;
- uzasadnienia ewentualnych potknięć swoich podopiecznych, czy określenie ewentualnych problemów;
- uzyskuje wiedzę na temat dynamiki i zróżnicowania grupy, z którą pracuje;

²⁰ A. KRUKOWSKA, S. STELMACH i inni: *Mały wynalazca*. http://mais.wspkorczak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf, s. 3 [dostęp: 15.05.2016].

²¹ Ibidem, s. 11.

²² Ibidem, s. 12.

– wskazanie technik i metod, które są najbardziej efektywne i takich, które nie przynoszą oczekiwanych rezultatów²³.

W zasobach e-learningowych programu znajdują się dla uczniów: karty pracy, gry edukacyjne, multimedia. Dla nauczycieli autorzy przewidzieli: scenariusze, konspekty, przykładowe testy, rozkład materiału²⁴.

G. *Myszę – działałam – idę w świat*

Autorzy programu *Myszę – działałam – idę w świat* zakładają jego realizację w czterech Centrach Aktywnej Edukacji: polonistyczno-komunikacyjnym, matematyczno-przyrodniczym, językowym i artystyczno-ruchowym. Tworzą one optymalne środowisko uczenia się, w którym dziecko buduje wiedzę poprzez badanie, doświadczanie, odkrywanie, tworzenie – wszystko wynikające z wewnętrznej motywacji poznawczej. Celem programu jest poszukiwanie dla ucznia aktywnej drogi uczenia się, dającej możliwość wykorzystywania ciekawości poznawczej dziecka, pomysłowości, samodzielności i postawy twórczej, co w przyszłości pozwoli mu na funkcjonowanie w nieznannej rzeczywistości²⁵. Program wyróżnia na tle innych programów do edukacji wczesnoszkolnej: rola nauczyciela jako osoby budującej klimat klasy; duża różnorodność form, metod i technik pracy z dziećmi wraz z opisami działań; organizacja sali lekcyjnej (Centra Aktywności); organizacja okresu adaptacyjnego – opisanie metod i technik sprzyjających adaptacji; planowanie pracy nauczyciela wg strategii oceniania kształtującego; systematyczna współpraca z rodzicami, w tym przykładowe scenariusze spotkań z rodzicami. Autorki wykorzystały wiele podejść edukacyjnych, co ilustruje poniższy schemat zaczerpnięty z programu.

Na szczególną uwagę w programie zasługuje teoria Dawida Kolba, uwzględniająca cztery fazy działania, które odpowiadają stylom uczenia się wyodrębnionym przez P. Honeya i A. Mumforda. Oto charakterystyczne cechy zachowań właściwych tym stylom:

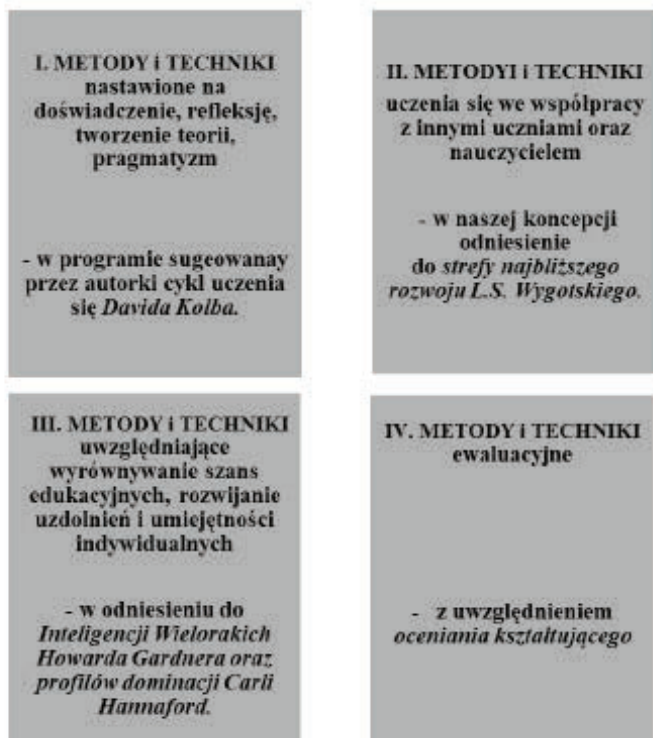
- **Aktywiści** lubią władzę i kontrolę, możliwość decydowania. Są „aktorami” a nie obserwatorami. Lubią prowadzić innych. Lubią podejmowanie ryzyka. Nie lubią bierności ani zadań wymagających przestrzegania porządku.
- **Refleksyjni** lubią retrospekcję. Lubią mieć czas do namysłu i podejmowania decyzji. Przywiązują wagę do szczegółów. Potrzebują czasu i okazji do wymiany poglądów. Nie lubią bardzo uporządkowanych zadań. Nie lubią symulacji, w których nie mają czasu na myślenie.

²³ Ibidem, s. 14.

²⁴ <http://mais.wspokorczak.eu/pomoce-dydaktyczne/> [dostęp: 15.05.2016].

²⁵ A. DZIADKIEWICZ, A. FLORCZAK, D. GAŚSIOR i inni: *Myszę – działałam – idę w świat*. <http://projekt.noweska.mierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%20C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf>, s. 5 [dostęp: 15.05.2016].

Metody i techniki wspierające konstruktywistyczny model nauczania

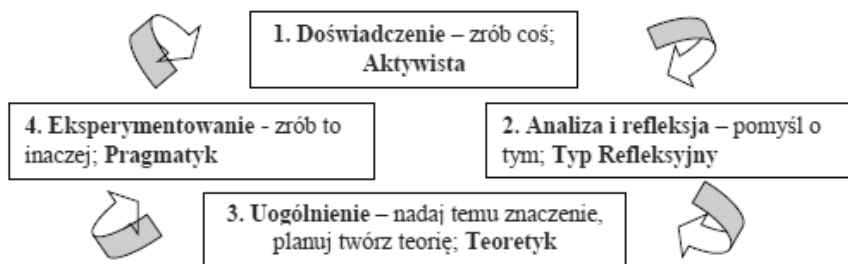

RYSUNEK 1. Mapa mentalna ogólnego podziału metod i technik w konstruktywistycznym modelu nauczania

ŹRÓDŁO: Wizualizacja autorstwa twórców programu *Myszę – działam – idę w świat*

- **Teoretycy** lubią teorie, modele, koncepcje, systemy. Preferują myślenie abstrakcyjne. Lubią docieklive pytania i intelektualny krytycyzm. Preferują logiczne, systematyczne i obiektywne podejście. Nie lubią aktywności nieuporządkowanej, z pozoru bezcelowej. Nie lubią zagłębiania się w uczuciach.
- **Praktycy** lubią widzieć sens, działania związane z przyszłym zawodem, czyli praktycznymi umiejętnościami²⁶.

²⁶ I. KAŹMIERSKA, I. LACHOWICZ, L. PIOTROWSKA: *Uczenie się dorosłych – cykl Kolba*. https://doskonaleniawieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf [dostęp: 15.05.2016].

RYSUNEK 2. Faza całościowa procesu uczenia się tzw. cykl Kolba

ŹRÓDŁO: Grafika autorek programu *Myszę – działałam – idę w świat* w oparciu o literaturę²⁷

H. Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła

Program nauczania *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła* opiera się na konstruktywistycznym podejściu do uczenia się. Zakłada także pełną integrację nauczania w języku polskim i języku angielskim, co ma spowodować, że dziecko nabierze sprawności płynnego poruszania się między językami i w efekcie stanie się dwujęzyczne.

Nauka języka staje się nie tylko przedmiotem szkolnym, ale naturalnym sposobem poznawania świata. Dzieci dwujęzyczne bez problemu przestawiają się z jednego języka na drugi. Szybciej uczą się czytać i pisać. Specyfika nauczania w ciągu dnia, zmusza je do wielokrotnego dokonywania wyboru pomiędzy językiem polskim, a językiem angielskim, dzięki czemu rozwija się u nich znakomita świadomość językowa. O wiele łatwiej udaje się im ustalić związek pomiędzy literą a głoską. Dzieci mają doskonale wyćwiczoną pamięć i spostrzegawczość. Lepiej radzą sobie z wykonywaniem kilku czynności w tym samym czasie [...] Dzieci dwujęzyczne są otwarte, elastyczne i tolerancyjne. Nauka kolejnych języków przychodzi im łatwiej, ponieważ nabywają wiedzę na temat języka, czyli „świadomość metajęzykową”²⁸.

Autorzy programu proponują pięciofazowy model nauczania, w którym występuje:

- 1. Faza orientacji** – zaciekawienie. W fazie tej nauczyciel wzbudza zainteresowanie, ciekawość poznawczą, co wywołuje wewnętrzną motywację do uczenia

²⁷ A. DZIADKIEWICZ, A. FLORCZAK, D. GAŚSIOR i inni: *Myszę – działałam – idę w świat*. <http://projekt.noweskalmierzycze.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf>, s. 60 [dostęp: 15.05.2016]. LITERATURA: I. KAŹMIERSKA, I. LACHOWICZ, L. PIOTROWSKA: *Uczenie się dorosłych – cykl Kolba*. https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf [dostęp: 15.05.2016].

²⁸ N. BIGUS-FRANCZUK, K. SOKAL: *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*. http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf, s. 10 [dostęp: 15.05.2016].

się. Czyni to zadając pytania lub uważnie słucha pytań dziecka związanych z wydarzeniami z życia szkoły, klasy, miejscowości.

2. **Faza diagnozowania** wiedzy wyjściowej dziecka, czyli nawiązanie do tego, co dziecko już wie, umie. W tej fazie ważne jest dostosowanie zadania lub problemu do możliwości ucznia, co pozwala dziecku przeżyć sukces.
3. **Faza restrukturyzacji wiedzy**, czyli przebudowanie wiedzy dziecka. Dziecko bazuje na posiadanych kompetencjach, jednocześnie rozszerzając dotychczasową wiedzę i umiejętności, tworząc nowe struktury poprzez eksperymentowanie, porównywanie, obserwowanie. Dzięki tym czynnościom staje się badaczem, poszukiwaczem, samodzielnie odkrywającym wiedzę, pogłębiającym ją i rozszerzającym.
4. **Faza aplikacji wiedzy**, czyli zastosowania skonstruowanej wiedzy do różnych sytuacji, najlepiej życiowych, co pozwala uczniowi na dostrzeganie sensu uczenia się i rozwijania odpowiedzialności za własną naukę.
5. **Faza ewaluacji** – refleksja, ocena samego siebie w kontekście tego, czego się nauczył. W tej fazie nauczyciel stwarza takie sytuacje, w których uczeń dostrzega swoje postępy, docenia wysiłek włożony w naukę i odczuwa odniesiony sukces²⁹. Interesujące są zasady, według których proponuje się planować zajęcia z uczniami.
 - Zasada 1: dziecko powinno uczyć się przez działanie, które traktowane jest jako manipulowanie różnorodnymi przedmiotami, przez współpracę i współdziałanie w grupie, zadawanie pytań i odpowiadanie na nie.
 - Zasada 2: zadania stawiane dzieciom powinny być atrakcyjne i odpowiednie do poziomu ich wiedzy i umiejętności.
 - Zasada 3: nauczyciel powinien korzystać z tego, co dzieci już wiedzą, czego doświadczyły. Pozwoli to powiązać nowe wiadomości i umiejętności z tymi, które dziecko posiada³⁰.

W programie proponuje się korzystanie z tradycyjnych podręczników oraz platformy internetowej, na której treści podzielone na tematyczne pracownie, przedstawione są wirtualnie. Każda pracownia posiada blok tematyczny składający się z działu „uczę się”, „zadania”, i „multimedia”. Dzieci poruszają się po pracowniach za pomocą AVATARA, który jest narzędziem do nauki obowiązkowości, systematyczności i dokładności. Każda pracownia zawiera zadania dla dzieci dostosowane do ich poziomu. Znajdują się tam także zadania dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, sześciolatków oraz wykraczające poza podstawę programową³¹. Na platformie e-learningowej dzieci mają dostęp do gier interaktywnych i tradycyjnych, filmów, zabaw, projektów w formie WebQest, do e-biblioteki, mogą tworzyć własną encyklopedię. Część treści została przedsta-

²⁹ Ibidem, s. 10.

³⁰ Ibidem, s. 78.

³¹ Ibidem, s. 83.

wiona w języku polskim, część w języku angielskim. Nauczyciele mogą korzystać ze scenariuszy zajęć, testów, zdjęć, materiałów dźwiękowych³².

I. *Obywatel świata*

Program ***Obywatel świata***, jak piszą jego autorki, jest zakorzeniony w idei nauczania otwartego i pedagogice Marii Montessori. Wszystkie kompetencje budowane w tym programie są wzajemnie powiązane i zależne. W każdym przypadku należy kłaść nacisk na:

- kreatywność i twórczość;
- inicjatywę i samodzielność;
- ocenę ryzyka i próby konstruktywnego rozwiązywania problemów;
- konstruktywne radzenie sobie z emocjami;
- dobór materiału przedstawiającego różnorodność³³.

W programie zaproponowano za Berndtem Badegruberem elementy nauczania otwartego, takie jak: regulacja napięcia siły głosu, krąg rozmów, krąg gier i zabaw, dowolny wybór miejsca, czytanie dowolne, gry dydaktyczne, indywidualna kartoteka ortograficzna, różne rodzaje pracy w parach, gry interaktywne, otwarte zajęcia fakultatywne, różne formy tygodniowego planu pracy, nauka międzyklasowa, otwarta przerwa³⁴. Zasoby internetowe dla realizatorów programu i uczniów są wspólne dla programów: *Mały wynalazca* i *Obywatel świata*³⁵.

J. *Szkoła przyszłości*

W podtytule programu ***Szkoła przyszłości*** znajdujemy informację, że jest to program do edukacji wczesnoszkolnej z rozszerzonymi treściami z zakresu komunikowania się w języku angielskim z elementami kształtowania przedsiębiorczości. Autorzy programu starają się wprowadzić równowagę pomiędzy wizualną, słuchową i motoryczną prezentacją materiału nauczania. W procesie nauczania wprowadzono zasadę codziennego komunikowania się w języku polskim i angielskim. Warunkiem realizacji programu jest stworzenie środowiska wspierającego rozwój aktywności edukacyjnej i wielorakich inteligencji poprzez zorganizowanie kącików tematycznych – Kącika Ruchu, Kącika Wiedzy, Kącika Twórczości – które wyzwolą aktywność twórczą, ciekawość poznawczą, będą dawać impuls do działań³⁶.

Obudowa dydaktyczna programu na platformie e-learningowej dla uczniów obejmuje: karty pracy, gry edukacyjne, nagrania native speakerów, krzyżówki,

³² <http://projekt.noweskalmierzyce.pl/> [dostęp: 15.05.2016].

³³ J. PRZYBYLSKA, Z. STĘPIEŃ: *Obywatel świata*. <http://mais.wspkorczaek.eu/programy-nauczania/>, s. 6 [dostęp: 15.05.2016].

³⁴ *Ibidem*, s. 14.

³⁵ <http://mais.wspkorczaek.eu/pomoce-dydaktyczne/> [dostęp: 15.05.2016].

³⁶ G. DUSZYŃSKA, I. SZYMAŃSKA: *Szkoła przyszłości*. <http://szkola-przyszlosci.strefa-klienta.net/>, s. 9 [dostęp: 15.05.2016].

rebuse, łamigłówek. Nauczyciele mają możliwość skorzystania ze scenariuszy lekcji multimedialnych i tradycyjnych, animacji komputerowych, rysunków, zdjęć, materiałów dźwiękowych³⁷.

K. *Trampolina do sukcesu*

Innowacyjny program *Trampolina do sukcesu* zakłada wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dla zwiększenia spójności społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu poprzez wyrównywanie szans edukacyjnych.

Wyrównywanie szans w ujęciu autorów programu polega na:

- zastosowaniu realizmu dydaktycznego,
- zastosowaniu przyjaznej typografii,
- stopniowaniu trudności,
- zwiększaniu ilości ćwiczeń interpersonalnych,
- prowadzeniu zajęć w formach warsztatowych,
- zastosowaniu aktywnych metod nauczania,
- wykorzystaniu kart personalizowanych,
- wykorzystaniu narzędzi IT w planowaniu procesu dydaktycznego,
- zastosowaniu pomocy audio-wizualnych w trakcie zajęć,
- braku poleceń do ćwiczeń, dzięki którym nauczyciel może dowolnie modyfikować treść zadania,
- integracji treści nauczania z zakresu edukacji wczesnoszkolnej i nowożytnego języka obcego,
- wykorzystaniu pomocy dydaktycznych wielokrotnego użytku,
- wykorzystaniu specjalnego systemu motywacyjnego,
- kształtowaniu i doskonaleniu funkcji poznawczych dzięki zastosowaniu plakatów spójnych z fabułą lekcji,
- wykorzystaniu chusty animacyjnej wspomagającej rozwój dużej motoryki,
- zastosowaniu pacynek wspomagających rozwój mowy oraz wspomagających rozwój społeczny³⁸.

Obudowę dydaktyczną dla uczniów tworzą karty pracy, szablony do wycinania, portfolio, mystery-box (pudełko sensoryczne), piosenki, filmy. Dla nauczycieli proponuje się: karty pracy, plansze edukacyjne, pacynki, lekcje na tablicę interaktywną, aplikację komputerową, 296 scenariuszy zajęć z języka obcego, 99 scenariuszy zajęć z edukacji wczesnoszkolnej, 4 scenariusze uniwersalnych zajęć terenowych, poradnik metodyczny³⁹.

³⁷ [Http://sp.portal-edu.pl/index.html#](http://sp.portal-edu.pl/index.html#) [dostęp 15.05.2016].

³⁸ D. KIEDROWICZ, M. SZOŁKOWSKA, B. SZYDZIAK i inni: *Trampolina do sukcesu*. [Http://landers.pl/assets/Program-nauczania-TRAMPOLINA-DO-SUKCESU-z-dn-24_06_2015.pdf](http://landers.pl/assets/Program-nauczania-TRAMPOLINA-DO-SUKCESU-z-dn-24_06_2015.pdf), s.12 [dostęp: 15.05.2016].

³⁹ [Http://landers.pl/o-projekcie/](http://landers.pl/o-projekcie/) [dostęp: 15.05.2016].

L. *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*

Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności to program, którego autorzy uważają, że wczesne negatywne doświadczenia edukacyjne rzutują na podejście uczniów do kształcenia na kolejnych etapach edukacji. Przyczyn tego zjawiska doszukują się m.in. w:

1. automatyzacji działań edukacyjnych – uczniowie zamiast samodzielnie zdobywać wiedzę o świecie, otrzymują gotowy pakiet informacji do opanowania jako jedyny, słuszny i obowiązujący;
2. stereotypach edukacyjnych, sprowadzających się do bardzo wczesnych podziałów uczniów na matematyków i humanistów;
3. dominującej roli testów zewnętrznych w ewaluacji jakości pracy szkoły – polska szkoła od ponad dekady stała się obiektem wieloaspektowej oceny, szczególnie w zakresie jej efektywności edukacyjnej, służyć temu mają ogólnopolskie testy osiągnięć/kompetencji uczniów, które przeprowadzane są aktualnie po każdym etapie edukacyjnym;
4. niskim poczuciu autonomii nauczycieli – nauczyciele, poddani ocenie zewnętrznej i ustawicznej ewaluacji, podchodzą coraz częściej do swoich obowiązków jak urzędnicy⁴⁰.

Innowacyjność programu polega na usprawnianiu myślenia twórczego (proces poznawczy) i kreatywności (cecha osobowości) uczniów, które stanowią jedne z najważniejszych predyktorów przedsiębiorczości. Program ukierunkowany jest również na kształcenie w uczniach myślenia indukcyjnego, niezbędnego w rozwijaniu myślenia naukowego. Zwraca się także uwagę na potrzeby uczniów zdolnych. Edukacja ku twórczości oparta została o zweryfikowany model nauczania kreatywności opracowany przez E. Torrance'a, który traktuje twórczość jako jeden z wielu rodzajów myślenia. Program zakłada zarówno twórcze nauczanie, jak i nauczanie twórczego myślenia. Autorzy sugerują wykorzystanie w procesie edukacji 20 zasad Torrance. Zasady te – obok konstruktywizmu poznawczego w duchu neo-piagetowskim, transgresjonizmu J. Kozeleckiego – stanowią podstawowe założenia programu. Na uwagę zasługują także proponowane innowacyjne metody i techniki pracy, takie jak np.: Matematyczne Stacje Badawcze; metody promujące ciekawość poznawczą i myślenie pytajne; metody wykorzystujące techniki myślenia dywergencyjnego; metody wykorzystujące analogie i metafory; metody oparte na dramie kreatywnej. W programie występują także metody ukierunkowane na kształtowanie myślenia naukowego uczniów, m.in.: eksperyment przyrodniczy, metoda projektu badawczego, wiele innych.

⁴⁰ M. КНОРІК: *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*. <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf>, s. 6 [dostęp: 15.05.2016].

Obudowę programu tworzą: skrypt dla nauczycieli, instrukcja wdrażania programu i obudowy dydaktycznej, e-skrypt z kartami pracy, narzędzia diagnozujące rozwój dziecka, gry dydaktyczne, scenariusze zajęć i karty pracy, zabawy, projekty edukacyjne, ćwiczenia, testy, ćwiczenia interaktywne, scenariusze multimedialne, filmiki dydaktyczne⁴¹.

M. *Staś i Zosia w szkole*

Program *Staś i Zosia w szkole* zakłada holistyczny rozwój dzieci w wieku wczesnoszkolnym ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju w obszarze kompetencji ekonomicznych, przedsiębiorczych, ekologicznych oraz społecznych⁴². Nauczyciel poprzez niekonwencjonalne metody wprowadza dzieci w świat pojęć społecznych, przyrodniczych i technicznych. Pozwala im doświadczać i przeżywać rzeczywistość, wykorzystując dziecięcą ciekawość i fascynację otaczającym światem. Wiodącą rolę pełni tu metoda projektów, która daje szansę wyboru aktywności w zależności od poziomu rozwoju dziecka, uczy zastosowania nowej wiedzy w praktyce, pracy zespołowej, dzielenia się informacjami oraz pobudza myślenie. Kolejna metoda – gratyfikacji – wykorzystuje mechanikę gier fabularnych i komputerowych w celu zwiększenia zaangażowania dzieci w realne sytuacje. Gratyfikacja polega na zmianie projektu w „grę”, która daje uczestnikom przyjemność w pokonywaniu kolejnych, osiągalnych wyzwań⁴³.

Obudowa dydaktyczna dla uczniów klasy I, II i III oddzielnie obejmuje: elementarz (skrypt) *Staś i Zosia w szkole* z CD/DVD, zeszyty ćwiczeń (matematyka, przyroda) i zeszyt kaligrafii, instrukcje do projektów, karty demonstracyjne (przyroda/matematyka/społeczeństwo), dodatek – matematyka dla uczniów *Staś i Zosia w świecie liczb*, dodatek – przyroda/ekologia *Staś i Zosia mieszkańcy Ziemi*, wycinanki, malowanki (łącznie dla klasy I, II i III), dodatek – zajęcia komputerowe (CD) *Staś i Zosia w cyfrowym świecie*, filmy edukacyjne, słuchowiska edukacyjne, gry edukacyjne, materiały dla uczniów zdolnych – seria „Chcę wiedzieć więcej” – matematyka, przyroda/ekologia. Dla nauczycieli: diagnoza uczniów (w kierunku zdolności/trudności), skrypt metodyczny obejmujący klasy I, II i III (plan pracy, przykładowe projekty zintegrowanych kart pracy, scenariusze zajęć – przykładowe projekty wraz z instrukcjami, indywidualny arkusz obserwacji, kwestionariusz wywiadu z rodzicami), plansze dydaktyczne (przyroda, matematyka) alfabet, plansze matematyczne, plan działań wspierających dla uczniów o szczególnych potrzebach edukacyjnych (trudności w czytaniu i pisaniu, trudności matematyczne, trudności w mówieniu, zaburzenia zachowania,

⁴¹ [Http://sawg.pl/projekty/maly-czlowiek-dobry-start-wielka-przyszlosc](http://sawg.pl/projekty/maly-czlowiek-dobry-start-wielka-przyszlosc) [dostęp: 15.05.2016].

⁴² M. WRÓBLEWSKA, M. POTRĘĆ, K. MAŁACHOWSKA i inni: *Staś i Zosia w szkole*. [Http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf](http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf), s. 4 [dostęp: 15.05.2016].

⁴³ *Ibidem*, s. 58–60.

trudności ruchowe) i pakiet dla uczniów zdolnych (uzdolnienia matematyczne, czytelnicze, przyrodnicze)⁴⁴.

Podsumowanie

Z dokonanej analizy trzynastu programów kształcenia zintegrowanego wynika, że proponowane w nich innowacje dotyczą zarówno treści, jak i metod i form pracy, podejścia do zdobywania wiedzy, a także oceniania.

1. W zakresie treści istnieje tendencja wyznaczania w programach dominującej roli edukacji matematycznej, przyrodniczej, społecznej. Preferowane jest nauczanie języków obcych i przedsiębiorczości.
2. W zakresie metod uczenia się autorzy programów dążą do posługiwania się nowymi technologiami, zarówno przez nauczycieli, jak i przez uczniów. Programy posiadają platformę e-learningową zawierającą skrypty dla nauczycieli, karty pracy, narzędzia diagnozujące rozwój dziecka, gry dydaktyczne, scenariusze zajęć, zabawy, projekty edukacyjne, ćwiczenia, ćwiczenia interaktywne, scenariusze multimedialne, filmiki dydaktyczne, pliki audio, zdjęcia, rysunki, testy sprawdzające wiedzę.
3. W procesie edukacji rozwijana jest postawa badawcza uczniów poprzez stosowanie metod heurystycznych, takich jak obserwacja, doświadczenie, eksperyment. Dominującą teorią uczenia się w większości analizowanych programów jest konstruktywizm, zaś preferowaną strategią działań edukacyjnych stała się metoda projektów⁴⁵.
4. Po wnikliwej diagnozie kompetencji uczniów sugeruje się indywidualizację nauczania i wychowania z uwzględnieniem potrzeb, możliwości i zróżnicowanego potencjału intelektualnego i twórczego uczniów. Dominującą formą jest zróżnicowana praca z dziećmi, realizowana w dużej mierze także na platformie e-learningowej.
5. W programach kładzie się nacisk na myślenie naukowe, ważną rolę zajmuje także rozwijanie umiejętności uczenia się.
6. W większości analizowanych programów proponowane jest ocenianie kształtujące, które zgodnie z preferowanym we współczesnej edukacji konstruktywizmem, angażuje ucznia w proces zdobywania wiedzy dzięki otrzymywaniu przez niego pełnej i rzetelnej informacji, w jaki sposób ma się najefektywniej uczyć⁴⁶.

⁴⁴ [Http://stasizosia.info/?page_id=285](http://stasizosia.info/?page_id=285) [dostęp: 15.05.2016].

⁴⁵ Szerzej w: E. MAREK: *Pedagogiczna interpretacja metody projektów w programach kształcenia zintegrowanego*. „Konteksty Pedagogiczne” 2016, nr 6.

⁴⁶ Szerzej na ten temat wypowiadam się w: E. MAREK: *Koncepcje oceniania osiągnięć uczniów w świetle analizy wybranych programów edukacji wczesnoszkolnej*. „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2015, nr 4.

Z analizy programów wynika, że wykształcony w ten sposób człowiek ma szansę zrealizować wizję Józefa Kozielskiego, który dokonał charakterystyki jednostki innowacyjnej w publikacji o znamienym tytule: *Człowiek oświecony czy innowacyjny*. Jego zdaniem człowiek innowacyjny postrzega otoczenie nie jako trwałą harmonijną strukturę, ale zbiór pytań i obszarów niepewności poznawczej i praktycznej, które trzeba zredukować. Charakteryzuje się zatem postawą badawczą, pozwalającą mu wykrywać i rozwiązywać problemy, dokonywać wyborów, przejawia przedsiębiorczość, inicjując działania, za które bierze odpowiedzialność. W efekcie człowiek innowacyjny ma poczucie sprawstwa i zadowolenie z życia, motywację do działania i umiejętność samokształcenia⁴⁷.

Bibliografia

- BIGUS-FRANCZUK N., SOKAL K.: *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*. [Http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf](http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- BOGACKA J., DOBOSZ A., ILNICKA E., KRASOWSKA-ŻMURKO M., KRAUZE M., KRAWIEC E.: *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*. [Http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf](http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- CZERKAS J., WOŚ A.: *Ciekawi świata*. [Http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/Program%20nauczania.pdf](http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/Program%20nauczania.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- DOMAGAŁA-ZYŚK E., KNOPIK M., KNOPIK T., KUCHARSKA B.: *Doświadczam – rozumiem – wiem*. [Http://drw.lechaa.pl/wpcontent/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf](http://drw.lechaa.pl/wpcontent/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf) [dostęp 15.05.2016].
- DUSZYŃSKA G., SZYMAŃSKA I.: *Szkoła przyszłości*. [Http://szkola-przyszlosci.strefa-klienta.net/](http://szkola-przyszlosci.strefa-klienta.net/) [dostęp: 15.05.2016].
- DZIADKIEWICZ A., FLORCZAK A., GĄSIOR D. i inni: *Myszę – działam – idę w świat*. [Http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf](http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- DZIADKIEWICZ A., FLORCZAK A., GĄSIOR D. i inni: *Myszę – działam – idę w świat*. [Http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf](http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/PROGRAM-NAUCZANIA-WCZESNOSZKOLNEGO-Z-J%C4%98ZYKIEM-ANGIELSKIM.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- GOLISZEK B., MAŁECKA-PERSZKO B.: *My bliżej świata. Świat bliżej nas*. [Http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-ej--wiat--wiat-bli-ej-nas.pdf](http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-ej--wiat--wiat-bli-ej-nas.pdf) [dostęp: 15.05.2016].
- Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*. [Http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf](http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf) [dostęp: 15.05.2016].

⁴⁷ Porównaj: J. KOZIELECKI: *Człowiek oświecony czy innowacyjny*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1987, nr 1.

- KAŹMIERSKA I., LACHOWICZ I., PIOTROWSKA L.: *Uczenie się dorosłych – cykl Kolba*. https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf [dostęp: 15.05.2016].
- KIEDROWICZ D., SZOŁKOWSKA M., SZYDZIAK B i inni: *Trampolina do sukcesu*. http://landers.pl/assets/Program-nauczania-TRAMPOLINA-DO-SUKCESU-z-dn-24_06_2015.pdf [dostęp: 15.05.2016].
- KNOPIK M.: *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*. <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf> [dostęp: 15.05.2016].
- KOZIELECKI J.: *Człowiek oświecony czy innowacyjny*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1987, nr 1.
- KRUKOWSKA A., STELMACH S. i inni: *Mały wynalazca*. http://mais.wspkorczak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf [dostęp: 15.05.2016].
- MAREK E.: *Koncepcje oceniania osiągnięć uczniów w świetle analizy wybranych programów edukacji wczesnoszkolnej*. „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2015, nr 4.
- MAREK E.: *Pedagogiczna interpretacja metody projektów w programach kształcenia zintegrowanego*. „Konteksty Pedagogiczne” 2016, nr 6.
- PÓŁTURZYCKI J.: *Dydaktyka dla nauczycieli*. Płock 2002.
- PRZYBYLSKA J., STĘPIEŃ Z.: *Obywatel świata*. <http://mais.wspkorczak.eu/programy-nauczania/> [dostęp: 15.05.2016].
- SMAK E.: *Innowatyka w edukacji*. Opole 2014.
- WRÓBLEWSKA M., POTRĘC M., MAŁACHOWSKA K. i inni: *Stas i Zosia w szkole*. http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf

Netografia

- <http://drw.lechaa.pl/innowacyjny-program-nauczania-skierowany-do-klas-i-iii-szkoly-podstawowej/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://igse.portal-edu.pl/index.html#> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://innowacja.sfera.lublin.pl/index.html> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://landers.pl/o-projekcie/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://mais.wspkorczak.eu/pomoce-dydaktyczne/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://mais.wspkorczak.eu/pomoce-dydaktyczne/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://matematycznawyspa.pl/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://my-blizej-swiate.com.pl/swiat-blizej-nas/home.html> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://projekt.noweskalmierzyce.pl/> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://sawg.pl/projekty/maly-czlowiek-dobry-start-wielka-przyszlosc> [dostęp: 15.05.2016].
- <http://sp.portal-edu.pl/index.html#> [dostęp: 15.05.2016].
- http://stasizosia.info/?page_id=285 [dostęp: 15.05.2016].
- <http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna> [dostęp: 15.05.2016].

Innowacje we współczesnej edukacji wczesnoszkolnej (na podstawie analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego)

Streszczenie

Innowacje stanowią nieodzowny element postępu pedagogicznego. Mogą dotyczyć systemu szkolnego, pracy nauczycieli, różnych form aktywności uczniów, celów, treści kształcenia i warunków edukacji. W ostatnich latach pojawiło się wiele innowacyjnych programów kształcenia zintegrowanego. Trzynaście z nich stało się przedmiotem analizy, której wyniki zaprezentowano w artykule. Główny problem badawczy sprowadzał się do poszukiwania odpowiedzi na pytanie: Jakie nowatorskie rozwiązania proponują autorzy tych programów? Z przeprowadzonych badań wynika, że w programach występują różne aspekty innowacji. W zakresie treści kształcenia istnieje tendencja do wyznaczania dominującej roli edukacji matematycznej, przyrodniczej, społecznej i nauczaniu języków obcych oraz przedsiębiorczości. We wszystkich analizowanych programach proponuje się wykorzystywanie nowych technologii, w tym platform e-learningowych, zawierających bogactwo środków dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli. W procesie edukacji preferowane jest podejście heurystyczne, metody projektów i wykorzystywanie konstruktivismu jako dominującej teorii uczenia się. W większości programów proponowane jest ocenianie kształtujące. Propagowane w programach innowacje sprzyjają wykształceniu człowieka innowacyjnego, dla którego otoczenie stanowi zbiór pytań i obszarów niepewności poznawczej i praktycznej.

Słowa kluczowe: edukacja wczesnoszkolna, innowacje, programy kształcenia zintegrowanego.

Innovations in contemporary early-school education (based on the analysis of selected programmes of integrated teaching)

Summary

Innovations are indispensable in the pedagogical progress. They can pertain to the schooling system, teachers' work, various forms of pupils' activity, purposes, teaching contents, and conditions of education. In recent years, one could witness a lot of innovative programmes of integrated teaching. Thirteen of them have been analysed, and the research results are presented in this article. The main research problem was to answer the following question: What innovative solutions are suggested by their authors? The conducted research indicates that the programmes embrace various aspects of innovations. In the area of teaching contents, there is a tendency to ascribe the dominant role to mathematical, scientific, and social education, as well as teaching foreign languages and entrepreneurship. In all of the programmes under analysis the use of new technologies is suggested, including e-learning platforms containing a variety of didactic resources for both pupils and teachers. What is preferred in the process of education is the pupils' research attitude through the application of heuristic methods, including project method and the use of constructivism as a dominant theory of learning. Most programmes suggest learning assessment. The innovations propagated in the programmes favour the human being's innovative education for which the newest surrounding constitutes the set of inquiries and areas of cognitive and practical uncertainty.

Keywords: early-school education, innovations, integrated teaching programmes.

Elżbieta Marek, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (Wydział Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego 1996), uczennica i wieloletnia współpracownica twórcy pedagogiki wczesnoszkolnej – profesora Ryszarda Więckowskiego. W latach 1991–2015 praco-

wała na Uniwersytecie Jana Kazimierza w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim oraz na Uniwersytecie Łódzkim (1997–2005). W latach 2002–2012 była redaktorem naczelnym czasopisma metodycznego dla nauczycieli klas początkowych „Życie Szkoły”. Współpracuje z wieloma ośrodkami naukowymi w Polsce oraz z WODN w Piotrkowie Trybunalskim, gdzie prowadzi szkolenia, kursy, warsztaty metodyczne, konferencje dla nauczycieli przedszkoli i klas początkowych. W pracy dydaktycznej zajmuje się szeroko ujętą pedagogiką wczesnoszkolną, diagnostyką psychopedagogiczną, diagnozą i terapią, arteterapią, pedagogiką twórczości. Jest autorką około 200 publikacji z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej, pedagogiki oraz diagnozy i terapii pedagogicznej, m.in. monografii: *Koncepcje kształcenia dzieci i ich nauczycieli w twórczości Ryszarda Więckowskiego* (2013) oraz *Przygotowanie do zawodu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej w Polsce* (2015). Uczestniczyła w ponad 150 konferencjach naukowych. Wypromowała około 300 magistrów. Od 1996 roku jest członkiem Zespołu Edukacji Elementarnej, który działa przy KNP PAN; aktualnie pełni w Zespole funkcję sekretarza.